

УДК 151.93-053.2:372

*Олександр Козинець, Анастасія Сіденко
(Київ, Україна)***СЕНСОРНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ОДНА З ПЕРЕДУМОВ ФОРМУВАННЯ
НАВИЧОК ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ**

Стаття присвячена вивченню проблеми використання сенсорної інтеграції в процесі навчання читанню дітей з порушеннями мовлення. Визначено поняття сенсорної інтеграції, проаналізований вплив використання сенсорної інтеграції на розвиток дітей, окреслені варіанти застосування сенсорно-інтегративної терапії в роботі з дітьми. Також запропоновано напрямки та методи використання сенсорної інтеграції як засобу навчання читанню дітей з порушеннями мовлення; охарактеризовано можливості застосування в роботі з дітьми сенсорної кімнати та сенсорної коробки як практичних варіантів застосування сенсорної терапії.

Ключові слова: діти з порушеннями мовлення, навчання читанню, сенсорна інтеграція, сенсорно-інтегративна терапія, сенсорна кімната, сенсорна коробка.

The article is devoted to the study of the problem of using sensory integration in the process of reading learning to children with speech disorders. The article defines the concept of sensory integration, analyzes the impact of the use of sensory integration on children's development, identifies options for the use of sensory-integrative therapy in working with children. According to the results of the research, directions and methods of using sensory integration as a means of teaching reading to children with speech disorders are proposed. The article also briefly describes the possibilities of using a sensory room and a sensory box in working with children as practical options for the use of sensory therapy.

Key words: children with speech disorders, reading learning, sensory integration, sensory-integrative therapy, sensory room, sensory box.

Серед усіх навичок, якими повинна оволодіти дитина на початкових етапах навчання, особлива роль належить навичці читання. При цьому дуже важливим є навчання дітей читанню, в яких є порушення мовлення. Причиною цього, зазвичай, є те, що наявність порушень мовлення в дітей поєднується з іншими органічними порушеннями дитини, які можуть ускладнювати процес формування цієї навички. Тим паче, що в дітей із порушеннями мовлення зазвичай відзначаються й збіднення словникового запасу, звукового аналізу та інших сторін мовлення, що може перешкоджати процесу навчання їх читанню. Тож робота з дітьми з порушеннями мовлення вимагає спеціально розробленого систематичного підходу до роботи як з розвитку їхнього мовлення загалом, так і з навчання їх навичкам читання [2; 4].

Слід зазначити, що важливим в процесі навчання читанню дітей із порушеннями мовлення може стати застосування *сенсорної інтеграції*, оскільки «поєднання та сполучення різних аналізаторів в процесі навчання дає змогу дитині засвоїти максимальну кількість інформації, переробити її на внутрішньому рівні, опрацювати у відповідності до наявних в дитини сенсорних еталонів та зразків. При цьому порушення в роботі одного сенсорного аналізатора можуть бути скомпенсовані іншими, що сприяє процесу навчання та розвитку дитини» [3, с. 24].

Проблема застосування сенсорної інтеграції в даний час широко вивчається багатьма науковцями, зокрема Е. Айрес, Н. Антохіною, Н. Бурикіною, М. Козак, М. Лінською та іншими. В останніх зарубіжних наукових дослідженнях розвитку дітей з психофізичними порушеннями поруч з поняттями «сенсорний розвиток» та «сенсорне виховання» широко використовують термін «сенсорна інтеграція», під яким розуміють здатність сприймати інформацію за допомогою органів чуттів, поєднувати цю інформацію з іншими відомостями, що зберігаються в пам'яті та фізично діяти відповідно до одержаної інформації [1, 6].

Поняття «сенсорна інтеграція» вперше вжив британський учений у галузі фізіології і нейробіології сер Чарлз Скотт Шеррінгтон у 1902 році відносно функцій нейронів. На сьогодні існує ряд різноманітних підходів та пояснень процесу та явищ сенсорної інтеграції [4].

За твердженням Джин Айрес, «сенсорна інтеграція – це впорядкування відчуттів, які потім будуть будь-яким чином використані» [1, с. 11].

Метою терапії сенсорної інтеграції є посилення, балансування і розвиток обробки сенсорних стимулів центральною нервовою системою. Завдання сенсорно-інтегративної терапії в рамках комплексної нейрореабілітації полягає в тому, щоб навіть діти з пошкодженням нервової системи пройшли усі рівні сенсорної інтеграції в максимально можливому обсязі. Тоді і результати реабілітації (абілітації) будуть максимально наближеними до природних можливостей здорових людей [5].

Сенсорна інтеграція орієнтована на роботу з базовими сенсорними системами: вестибулярною, пропріочутливою, тактильною з додатковим включенням слуху, зору і нюху. Застосовується в основному з дітьми, але в цілому досить ефективна і при роботі з дорослими, наприклад, при відновленні після черепно-мозкових травм [6].

Існують наступні напрямки сенсорно-інтегративної логопедичної роботи за М.І. Лінською [8]:

1. сенсорно-інтегративна артикуляційна гімнастика;
2. логопедичний масаж, заснований на використанні мультисенсорних інструментів, наприклад, щітками аметиста, каменями кругляка, масаж черепашкою, поплескування розмарином по щоках;
3. сенсорно-інтегративна логоритміка, інтеграція мовлення і руху;
4. лексико-граматична робота на основі сенсорної стимуляції [6; 8];
5. корекція складової структури в сенсорних іграх;
6. сенсорно-інтегративні інтенсиви для дітей з батьками, це курс занять, для дітей з батьками, що сполучає у собі відпочинок, лікування на курорті й інтенсивній роботі з дитиною в сучасних видах занять і ігор. інтенсиви дозволяють спровокувати значимий «стрибок» у розвитку дитини, піднявши окремі навички на якісно новий рівень [8].

Елементи сенсорної інтеграції можуть бути використані на різних етапах роботи: розвитку функціонального базису читання (розвитку звуковимови, словникового запасу, лексичної, фонетичної та граматичної сторін мови та ін.) та безпосередньо навчання буквам та читанню по складам та читання слів.

Сенсорна інтеграція з успіхом може бути використана в процесі роботи з використанням різних методів навчання читанню дітей з порушеннями мовлення, зокрема [5]:

1. Для складового методу з використанням кубиків:

- повільний спів по таблиці й по кубуку, для кращого запам'ятовування всіма дітьми;
  - прокручування кубика логопедом біля свого рота з одночасним співом і перебільшеною артикуляцією;
  - викладання слів з кубиків дорослим і дітьми;
  - сполучення співу з ритмічними рухами;
  - акцентування уваги дітей на червоному кінчику вказівки для кращої фіксації погляду на те, що читається;
  - виключення з проспівування складів з порушеними звуками.
2. Для аналітичного методу [5]:
- запам'ятовування букв через картинку і жест з озвучування;
  - відпрацювання слів з важко засвоюваними йотованими голосними;
  - обведення шорстких букв пальцем, обмацування вирізаних по контурі букв;
  - розвиток фонематичного сприймання з використанням комплектів дрібних предметів;
  - складові таблиці (злиття букв у склад за допомогою руху пальців і простежування очима);
  - прочитування слів із пропущеною буквою в словах, із пропущеними словами в реченнях, тексти-«нісенітниця» тощо.
3. Для глобального методу [2; 6]:
- швидке читання карток, що чергуються, зі словами і картинками під ними з наступним «вгадувальним» читанням слів, без картинок;
  - підбір потрібного предмета (картинки) до підпису і навпаки – підпису до предмета (картинки);
  - використання слів-плакатів (слова вітання і прощання), що засвоюються глобально [6].

Сенсорна інтеграція може бути використана на різних етапах роботи з розвитку первинних навичок читання. То ж охарактеризуємо можливості використання сенсорно інтеграції на різних етапах роботи [7]:

1. формування вербальних компонентів функціонального базису;
2. формування невербальних компонентів функціонального базису;
3. формування безпосередніх навичок читання.

Для розвитку різних видів чутливості у дітей з порушеннями мовлення необхідно створити спеціальне предметно-просторове розвиваюче середовище. Прикладом такого розвиваючого середовища можуть бути кабінети сенсорної інтеграції, чи так звані «сенсорні кімнати», які функціонують у більшості спеціальних дошкільних закладів для дітей з порушеннями розвитку. Ці кімнати мають типове обладнання для стимулювання систем відчуттів: гойдалки, гамаки, «сухі» басейни, наповнені кульками, наповнені водою матраци, наповнені грубоподібним пінопластом м'ячі, різнокольорові освітлювачі, озвучені іграшки, камертони, інше обладнання [2].

Сенсорна кімната – спеціально обладнане приміщення, що використовується для проведення лікувально-профілактичних сеансів, необхідних дітям і дорослим з різними відхиленнями в розвитку, а також для покращення емоційного стану людини. Сенсорна кімната спрямована на вирішення таких напрямів у роботі з дітьми дошкільного віку [3]:

- проведення релаксаційних тренінгів для дітей, що зменшують тривожний стан, агресію, вчать саморегуляції;
- використання стимулюючих вправ, спрямованих на активізацію та розвиток у дітей сенсорних функцій: зорового, слухового, просторового сприйняття;
- організація безпосереднього спілкування, що має дуже велике значення для загального психологічного розвитку особистості, розвитку її самооцінки і становлення як особистості.

Також для розвитку навичок читання дітей з порушеннями мовлення доцільно створити сенсорні коробки з різними матеріалами, ігри в яких сприяють розвитку зорового, слухового, тактильного сприйняття, нюху, смакових відчуттів [2].

Сенсорна коробка – ємність з наповнювачем, головне призначення якої – дати дитині можливість торкати, пересипати, переливати, досліджувати і вивчати те, що знаходиться усередині. Сенсорна коробка розвиває в дітях увагу, цікавість, сприяє нормалізації психічного й емоційного стану, зниженню агресивності і занепокоєння, зняттю нервового порушення і тривожності, а також активізує мозкову діяльність. Паралельно вирішуються мовленнєві задачі, збагачується словниковий запас і удосконалюється граматичний лад. Наприклад: потрібно діставати із сенсорної коробки предмети з ознаками якості (дерев'яного, скляного, кольору, форми, супроводжувати пересипання чи переливання префіксальними дієсловами, відмінково-прийменниковими конструкціями) [8].

Висновки. Особливо актуальним напрямком сучасної корекційної роботи вважають сенсорну інтеграцію чи сенсорно-інтегративну терапію. Під нею розуміють застосування в процесі корекції різних видів сенсорних стимулів в їх поєднанні для корекції різних видів порушень. В процесі такої роботи для розвитку окремих навичок використовують різні сенсорні системи - зорову, слухову, вестибулярну, нюхову, смакову, пропріоцептивну та ін. В досить значній мірі даний вид роботи може допомогти і в процесі надання дітям логопедичної допомоги.

Сенсорну інтеграцію слід також вважати важливим фактором сприяння розвитку навичок читання дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення. Обумовлено це загальним позитивним впливом сенсорної інтеграції на розвиток дитини, її позитивною дією на рівень мотивації дітей до навчання й ін. В процесі роботи можуть бути використані різні види сенсорної інтеграції. Це може бути використання сенсорних коробок, піскотерапії, різних сенсорних посібників та ін. Сенсорна інтеграція може бути включена в різні етапи роботи з розвитку читання. Переважно включення сенсорної інтеграції в логопедичну роботу повинно здійснюватися в вигляді різних ігрових завдань та вправ.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Айрес Э. Ребенок и сенсорная интеграция. Понимание скрытых проблем развития / Э. Айрес. – Теревинф. – 2017. – 277 с.
2. Гудим І. Напрями сенсорної інтеграції дошкільників із порушеннями зору. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/5594/>.

3. Кислинг Улла. Сенсорная интеграция в диалоге: понять ребенка, распознать проблему, помочь обрести равновесие / Улла Кислинг; под ред. Е.В. Клочковой; [пер. с нем. К.А. Шарп]. – М.: Теревинф, 2010. – 227 с.
4. Костромина Е.Г. Метод сенсорной интеграции в логопедической работе с детьми со сложной структурой дефекта. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://infourok.ru/metod-sensornoj-integracii-v-logopedicheskoj-rabote-s-detmi-so-slozhnoy-strukturoy-defekta-2988504.html>.
5. Кузнецова Н.А. Использование приемов сенсорной интеграции в коррекционной работе с детьми с ОВЗ. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://logopedy.ru/portal/logoped-work/logoped-raznoe/476-ispolzovanie-prijimov-sensornoj-integracii.html>.
6. Миненкова И.Н. Обеспечение сенсорной интеграции в коррекционно-развивающей работе с детьми с тяжёлыми и или множественными нарушениями психофизического развития. – Мн: УО БГПУ им. М. Танка, 2007. – С. 86–92.
7. Самсонова Ю.А. Использование сенсорной комнаты в коррекционной логопедической работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://xn--j1ahfl.xn--p1ai/library/ispolzovanie_sensornoj_komnati_v_korrekcionnoj_lo_112831.html.
8. Трезинская Г.Н. Использование элементов сенсорной интеграции в работе логопеда. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://infourok.ru/masterklass-elementi-sensornoj-integracii-v-rabote-logopeda-sensornie-korobki-2607121.html>.